

15. Lukács evangéliuma

munkalap

Szerző:

A harmadik evangélium szerzője ismeretlen. Elsőként 180 körül, Lyoni Iraeneus tesz említést Lukácsról, aki Pál kísérlőjeként írta volna le, amit Pál igehirdetéseiben hallott (pl. ApCsel – mi elbeszélések [16,10-17; 20,5-15; 21,1-18; 27,1-28] továbbá lásd Kol 4,14; Filem 24; 2Tim 4,11). A Muratori kánonban Lukács úgy jelenik meg, mint orvos, Pál kísérlője. 150 körül már biztosan tudunk a létezéséről.

Ha az autentikus páli levelek teológiáját vetjük össze a kettős műben megjelenő teológiai meggyőződéssel, úgy inkább valószínűsíthető, hogy a szerző nem lehetett Pál kísérlője, tanítványa. Ugyancsak megkérdőjelezi Lukács kísérlő voltát, ha ábrázolását Pál missziós útjairól és életrajzi adatainak említését összevetjük az apostol saját bizonyágtételével. Pál és a korszak ábrázolása is markánsan eltér az apostol leveleitől.

Az bizonyos, hogy a Lk 1,1-4 alapján elmondható róla, irodalmilag kiművelt teológus és történész. Olvasói köre feltehetőleg inkább pogánykeresztyénekből került ki. Lukács egy pogánykeresztyén szerző volt, aki azonban kapcsolatban állt a diaszpórákban levő zsinagógákkal és írásába tudatosan feldolgozott zsidókeresztyén tradíciókat is.

Keletkezés helye, ideje:

Az evangélium Kr.u. 90 környékén íródott. A megfogalmazás helyére több javaslat született. Valamivel közelebb visz talán a megoldáshoz az ApCsel Jeruzsálemből induló és Rómába érkező felépítése. Ez a koncepció, valamint az egyezések Római Kelemennel (vö. 1Kel 5; 42; valamint a tisztségekben és Pál ábrázolásában megjelenő hasonlóságok) a római keletkezés mellett szólnak.

Címzettek:

Lukács egy többségében pogánykeresztyén gyülekezetnek szánja műveit, mint ahogyan a pogánymisszió is teljesen magától értetődő számára (vö. ApCsel 10; 28,28). A szerző Izraelre már úgy tekint, mint amelynek üdvtörténeti szerepe lejárt (Lk 21,22.24; ApCsel 28,25-27). Jól ismeri a görög-római történetírást és ezzel a mércével méri saját művét is (Lk 1,1-4), ugyanakkor Palesztina földrajzával akadnak nehézségei (Lk 17,11; 9,10.12; 4,29). A héber/arámi kifejezéseket görög megfelelőikkel helyettesíti.

Az evangélium felépítése:

Az evangélium felépítése hasonló a másik két szinoptikuséhoz. Mindazonáltal művét tudományos igénnyel írja, ezért igyekszik az eseményeket ismert történelmi személyekhez kapcsolni és ezzel elhelyezni a világtörténelemben. Lukács munkamódszerét alapvetően meghatározza a hagyományanyagok historizálása, beültetése az életrajzba és a kompozíciók retorikai kialakítása. Minden szempontból igyekszik megfelelni kora történetíráshoz kapcsolódó elvárásainak.

A Lk 3,1-gyel kezdődik a szinoptikusokkal közös anyag. Meglepően rövid Lukács evangéliuma teljes hosszához képest a galileai működésről szóló rész, hiszen a Lk 9,51-től kezdődően Jézus már úton van Jeruzsálem felé. Ennek az úti beszámolónak (Lk 9,51-19,27) az az érdekessége, hogy ennek a résznek a túlnyomó többségében Lukács teljesen elhagyja Márk anyagát és kizárólag a Q-ból és saját tradíciójából merít, majd csak a Lk 18,15-től veszi fel ismét az elejtett szálát. A Lk 9,51 után következő úti beszámoló az

evangéliumnak majd egy harmadát teszi ki. Jézus úton van (Lk 9,51.52k.56k; 10,38; 13,22.33; 14,25; 17,11; 19,1.11 – utazás motívum).

Úgy az evangéliumban, mint az ApCsel-ben a mű közepén jelenik meg az a kulcselbeszélés, amiből kiindulva kell értelmeznünk az egész írást (Lk 15,11-32; ApCsel 15,1-35).

Teológiája:

Lukács művében a harmadik generáció nagy kérdéseit tárgyalja és ad rájuk válaszokat evangéliumában:

- a) Az első és legmarkánsabb, a parúzia közeli várásának elhalványodása. A szerző minden olyan spekuláció ellen fellép, amely a parúzia eljövételének kiszámolásához köthető vö. Lk 17,20k; 19,11; 21,8 és átvett anyagában is korrigálja a közeli végváradalomról szóló logiont (vö. Mk 9,1/Lk 9,27). Mindazonáltal nem magának a parúziának a gondolatát veti el ezzel Lukács, de kombinálja azt az Úr visszajövetelének tételével, amiről viszont elmondja, hogy bizonytalan, mikor fog bekövetkezni a jövőben (Lk 12,40; 17,24.26-30).
- b) Ugyancsak karakteres eleme Lukács evangéliumának a gazdagság és szegénység viszonyának tárgyalása. Egyértelművé válik, hogy az évszázad vége felé egyre több vagyonos és jómódú tagja volt a gyülekezetnek, ami fontossá tette, hogy az evangélista és gyülekezete megfelelő etikai tanítást találjon a pénz kérdéséhez kapcsolódóan (vö. Lk 3,11; ApCsel 2,45; 4,34-37).
- c) A harmadik nagy témája ennek a generációnak az állam és az egyház viszonya. Lukács ábrázolásában Jézus találkozása a világi hatalommal úgy jelenik meg, ahogyan az saját korában az egyház és állam találkozására volt jellemző. Ennek megfelelően Jézus és a keresztyének üldözői a zsidók lesznek (pl. a Mk 15,16-20, amely a katonák kegyetlenkedéseit mutatja be, teljesen hiányzik Lukácsnál), viszont a római prokurátor háromszor is kimondja Jézus ártatlanságát (Lk 23,4.14k.22) és szabadon bocsátása mellett érvel.

Különösen fontos a kettős mű megértéséhez az *üdv történeti szemlélet*. Lukács az üdvösség történetét írja le, ami Keresztelő János születésével kezdődik és Pál Rómában tartott prédikációjával zárul. Ez az üdv történeti intenció jelenik meg már abban is, hogy Keresztelő és Jézus születését összekapcsolja a szerző.

Felhasznált források:

Márk, Q, saját anyag. A saját anyag számosság és alapos kidolgozottsága alapján arra gondoltak:

- 1.) ez egy hasonló terjedelmű és formájú forrás lehetett, mint a Q
- 2.) valóban a Pált kísérő Lukács visszaemlékezése, amely feldolgozásra kerül
- 3.) proto Lukács

Nem igazán sikerült a nyelvi jellegzetességek alapján összeállítani ennek a forrásnak még csak a körülbelüli körvonalát sem. A lukácsi különforrás anyagának nyelvezetében jelentősek a különbségek és maga az evangélista is erőteljesen átdolgozta az ebből átemelt anyagokat.